

לשתמש אינש יומא חדא שאפילו יום אחד הוא יהיה עולה לגדולה וכבר יזכה בזה בההלכה הזאת שמוחלים לו על כל עונותיו אפילו שלמחר ליתבר הוא כבר לא יפסיד את מה שהוא הרויח, אמרה ליה אמרה לו אשתו לית לך חירותא אין לך שיער לבן וכיון שאין לך שיער לבן זה לא כבוד לאדם צעיר כמוך להיות נשיא ודורש,

אומרת הגמרא ההוא יומא בר תמני סרי שני הוה באותו יום הוא היה בן י"ח שנה אתרחיש ליה ניסא ואהדרו ליה תמני סרי דרי חירותא התרחש לו נס והלבינו שערותיו ונהיה לו י"ח שורות של שיער לבן, היינו דקאמר רבי אלעזר בן עזריה וזה מה שראב"ע אמר הרי אני כבן שבעים שנה ולא בן שבעים שנה לכן הוא אמר שהוא נראה כבן שבעים שנה שיש לו י"ח שורות של שיער לבן אבל באמת הוא לא היה בן שבעים שנה הוא היה רק בן י"ח שנה.

ומדייק הבן יהודיע כאן מן הלשון שאומרים אותו היום הוא היה בן י"ח שנה שזה היה דווקא בדיוק ביום ההולדת שלו ועל כן יום ההולדת אומר הבן יהודיע זה יום המסוגל להתרחשות של נסים ועל כן אותו יום אתרחיש לו ניסא שאם לא כן היה צריך להיות כתוב ההוא זמנא בר תמני סרי שני הוה ולא היה צריך להיות כתוב ההוא יומא על כן משמע שזה באמת היה יום ההולדת שלו ועל כן זהו היום המסוגל להתרחשות של נסים.

ומדוע באמת ר' יהושע הכחיש בשעה שר"ג שאל אותו ברבים, אומר כאן הצ"ח שמה שהוא הכחיש זה רק היה לכבודו של ר"ג שהוא לא רצה לחלוק עליו ברבים, אבל בפתח עינים של החיד"א הוא מביא בשם הספר מעשה רוקח של ר' אלעזר מקראקא הוא מביא כאן פירוש ארוך ונביא את רק בקצרה, אלא שהוא מוסיף כאן עוד קושיא מדוע באמת חוץ מזה שהוא מקשה מדוע ר' יהושע הכחיש הוא מוסיף כאן עוד קושיא שאנחנו הרי נראה בסוף המעשה שהגמרא מציינת שאותו תלמיד הוא היה רשב"י שואל כאן המעשה רוקח מדוע הגמרא היתה צריכה לציין לנו שאותו שואל שהוא היה כאן השואל שכל השאלה אם תפילת ערבית רשות או חובה היה רשב"י, על כן הוא מקדים כאן כך, שלמעשה אנחנו מוצאים שרשב"י וחביריו הם נחשבים לתורתם אומנותם ואין מפסיקין מן הלימוד שלהם רק לק"ש אבל לתפילה הם לא מפסיקים, אומר המעשה רוקח שזה נראה לו שזה נלמד מיעקב אבינו שכתוב ויפגע במקום וילך שם כי בא השמש שאנחנו לומדים מזה שרק שם הוא שכב לישון אבל כל הי"ד שנה שהוא היה אצל שם ועבר שם הוא לא שכב לישון או אומר המעשה רוקח א"כ מכאן מדויק מדוע הוא לא תיקן תפילת ערבית לפני כן בכל הי"ד שנה שהוא היה בבית שם ועבר אלא בהכרח שכיון ששם הוא באמת לא ישן הוא היה תורתו אומנותו ישב ולמד כל היום והלילה על כן הוא לא הפסיק כדי להתפלל, משא"כ כאן שהוא שכב לישון אז הוא כבר נחשב כאילו לא נחשב לתורתו אומנותו ואז הוא יתפנה לתקן את תפילת ערבית א"כ מכאן באמת נלמד ההלכה שאלו שתורתם אומנותם כרשב"י וחביריו מפסיקין דווקא לק"ש אבל לתפילה הם לא מפסיקים ועל כן יעקב אבינו לא התפנה לתקן את תפילת ערבית עד אותו המקום ששם הוא שכב.

אבל אומר המעשה רוקח זה הכל תלוי אם נאמר שתפילת

אלעזר בן עזריה נשים את ראב"ע כנשיא שהוא חכם והוא עשיר שהוא חכם והוא עשיר שהוא היה עשיר מאד והוא עשירי לעזרא וכמו כן הוא היה יחסן שהוא היה מיוחס מאד שהוא היה דור עשירי לעזרא, הוא חכם בשביל מה צריך שהוא יהיה חכם, דאי מקשי ליה מפרק ליה שאם יקשו עליו קושיות הוא ידע לתרץ, והוא עשיר והוא ג"כ עשיר, מדוע צריך שהנשיא יהיה עשיר, דאי אית ליה לפלוחי לבי קיסר אף הוא אול ופלח שאם ר"ג יכול לפצות את הקיסר ע"י מתנות גם ראב"ע יכול לפצות את הקיסר ע"י מתנות, ומסביר כאן הבן יהודיע שאה"נ ודאי א"א לומר כאן שכאילו ר"ג היה רוצה ללכת ולתת מתנות לקיסר כדי שיעבירו בחזרה את ראב"ע וישימו אותו חזרה לנשיא שכנגד זה רצו שגם ראב"ע יהיה עשיר שהוא יוכל לפצות מחדש את הקיסר אלא אומר הבן יהודיע כאן כך שר"ג היה איש עשיר והוא תמיד היה נותן מתנות לקיסר כדי שיסייע לו בנשיאותו ועל כן אם הקיסר כאן יראה שישמו נשיא עני אז הוא יראה שעכשיו הוא כבר יפסיק לקבל מתנות שהרי הנשיא הזה לא יוכל כבר לתת מתנות לקיסר כדי שהקיסר יעזור לו בנשיאותו על כן הקיסר ימנע את מינוי הנשיא החדש על כן אמרו כאן שאם הם יראו שהם מינו את ראב"ע שהוא היה ידוע לעשיר גדול אז הקיסר לא יעכב ולא ימנע, ועל כן כשבקשו למנות את ר' יהושע אומר הבן יהודיע שמה לא אמרנו שא"א לשים אותו שהוא עני שהרי כידוע כפי שנראה בהמשך הגמרא ר' יהושע היה עני גדול, ולא אמרנו שא"א לשים אותו כנשיא כיון שהוא עני שר' יהושע היה חביב מאד אצל הקיסר ולאדם כזה שהוא חביב מאד אצל הקיסר אפילו שהוא לא עשיר הקיסר לא ימנע את מגויו כנשיא כיון שהוא בין כך היה מאד מאד חביב אצל הקיסר ועל כן הקיסר היה מסכים ג"כ כאן וכדי שיוכלו למנות נשיא אחר חוץ מר' יהושע היה מוכרח שהוא ג"כ יהיה עשיר כדי שהקיסר יסכים למינוי הזה שהרי הוא ג"כ יתן לו את המתנות כדי שיעזור לו בנשיאותו, וכמו כן והוא עשירי לעזרא דאית ליה זכות אבות ולא מצי עניש ליה שכיון שהוא יחסן הוא מיוחס לעזרא על כן הזכות אבות שלו יגן בעדו שהקפידא של ר"ג לא תזיק לו, אתו ואמרו ליה ניחא ליה למר דלהווי ריש מתיבתא באו ואמרו לו לראב"ע וכי ניחא לך לבוא ולהיות ראש מתיבתא, אמר להו איזיל ואימליך באינשי ביתי אני הולך להמלך כאנשי ביתי, אזל ואמליך בדכיתתו הוא בא ושאל את אשתו אמרה ליה

- דף כ"ח ע"א

דלמא מעברין לך שמא יעבירו אותך מחדש אחרי שר"ג יתפייס עם ר' יהושע בחזרה ואז יעבירו אותך, אמר לה אז הוא ענה לה לשתמש אינש יומא חדא בכסא דמוקרא ולמחר ליתבר יש פתגם שאומר שעדיף להשתמש יום אחד בכוס יקרה אפילו שלמחרת יתכן שזה ישבר א"כ כאן ג"כ עדיף לי להיות תקופה קצרה אפילו שלאחר מכן יתכן שיעבירו אותי זה משתלם, ובאחד ממפרשי העין יעקב מפרש שכיון שכתוב שהעולה לגדולה מוחלים לו על כל עונותיו זו היתה ההשתוקקות של ראב"ע להתמנות כאן לנשיא כיון שאפילו אח"כ יעבירו אותו אבל הוא יזכה ע"י להיות עולה לגדולה שע"י ימחלו לו כל עונותיו וזה מה שהוא אמר כאן

לכל תלמיד שרק רוצה לבוא וללמוד נתנו לו רשות להכנס לביהמ"ד, מדוע, שהיה רבן גמליאל מכריז ואומר שר"ג היה מעמיד שומר בפתח והיה מכריז ואומר כל תלמיד שאין תוכו כבדו לא יכנס לבית המדרש כל תלמיד שאין התוך שלו כמו החיצוניות שלו לא יכנס לביהמ"ד, במהרש"א הוא מביא פירוש מה הכוונה אין תוכו כבדו, שיש בו תורה ואין בו יראת שמים, אמר ר"ג שתלמיד כזה לא יכנס לביהמ"ד, ובאותו היום שמינו את ראב"ע הוא סבר שצריך להכניס את כולם לביהמ"ד כל מי שרק רוצה ללמוד יכול להכנס ועל כן סילקו את שומר הפתח וניתנה להם רשות לתלמידים ליכנס, אומרת הגמרא ההוא יומא באותו היום אתוספו כמה ספסלי התוספו הרבה ספסלים בביהמ"ד, ויש לנו בזה מחלוקת אמר רבי יוחנן פליגי בה אנא יוסף בן דוסתאי ורבנן יש לנו במחלוקת בין אבא יוסף ב"ד ורבנן כמה ספסלים התוספו באותו היום בביהמ"ד חד אמר אתוספו ארבע מאה ספסלי וחד אמר שבע מאה ספסלי אחד אמר שד' מאות ספסלים התוספו בביהמ"ד ואחד אמר שז' מאות ספסלים התוספו בביהמ"ד באותו היום, אומרת הגמרא הוה קא חלשא דעתיה דרבן גמליאל היה לר"ג חלישות הדעת אמר דלמא חס ושלום מנעתי תורה מישראל הוא היה לו חלישות הדעת כי הוא חשש שמא עייז שהוא העמיד שומר בפתח ביהמ"ד ולא נתן לכולם להכנס עייז ח"ו שמא הוא מנע תורה מישראל, אומרת הגמרא אחזו ליה בחלמיה הראו לו לר"ג בחלום חצבי חיורי דמליין קפטמא הראו לו חביות לבנות כשהם מלאין באפר, אומרים כאן המפרשים מה הכוונה כאן חביות לבנות מלאים באפר, שבדווקא הראו לו חבית לבנה שאפילו שזה לבן מבחוץ ויפה מ"מ זה מלא באפר דהיינו שהאפר הזה זה יותר גרוע מעפר שעפר אפילו שזה עכשיו לא טוב אבל אפשר לעשות מעפר אפשר לעשות כלים, משא"כ מאפר א"א לעשות כלום, כך שהראו לו כאן לר"ג שאין לו מה לדאוג שהוא לא מנע תורה מישראל שכל אלו התלמידים שנכנסו עכשיו לביהמ"ד אה"נ מבחוץ הם לבנים כמו החצבא חיורי כמו החביות הלבנות אבל בתוכם הם מלאים באפר דהיינו שלא יצא מהם כלום כך שהוא לא מנע תורה מישראל, אומרת אבל הגמרא ולא היא, ההיא ליתובי דעתיה הוא דאחזו ליה כל מה שהראו לו בחלום זה רק כדי ליישב את דעתו אבל האמת היא שכן צריך להכניס את כל מי שרק רוצה להכנס לביהמ"ד כפי דעתו של ראב"ע.

אומר כאן הספר בן יהוידא שהרי לכאורה קשה מאד וכי הראו לו לר"ג דבר שקרי כדי ליישב את דעתו, אם האמת היא שצריך להכניס את כל התלמידים לביהמ"ד שמהם יצא תורה א"כ יוצא שר"ג ח"ו כן מנע תורה מישראל א"כ מדוע הראו לו דבר שקרי, אומר הבן יהוידע שאה"נ באותו היום התלמידים שהתוספו באותו היום הם באמת היו כאלו כמו שהראו לו לר"ג בחלום שהם היו באמת חצבי חיורי דמליין קיטמא שמהם לא יצא שום דבר, משא"כ השיטה צריכה להיות לא כך, צריך באמת להכניס את כולם כי האדם הוא לא נביא הוא לא יכול לדעת מי כן ומי לא, ממי כן יצא תורה וממי לא יצא תורה על כן הדרך הוא שצריך להכניס את כולם, א"כ מה שכתוב כאן בגמרא ולא היא ההיא לישובי

ערבית זה חובה אז אנחנו יכולים ללמוד מתפילת ערבית לכל התפילות, שכמו שתפילת ערבית יעקב אבינו לא התפלל כל הי"ד שנה רק כאן א"כ בהכרח שלא מספיק לתפילה בכלל אבל אם אנחנו אומרים שתפילת ערבית רשות אז אין לנו ראייה רק בתפילת רשות שאותם שתורתם אומנותם אינם מפסיקים אבל בהתפילות של הם חובה יתכן שגם אלו שתורתם אומנותם מפסיקים, אומר א"כ המעשה רוקח זה מה שכאן רשב"י שהוא היה מאלו שתורתם אומנותם זה מה שהוא בא לשאול את ר' יהושע, שזה הוא כבר ידע שתפילת ערבית נחשבת לגבי עצמו כרשות שהוא לא צריך להפסיק לתפילת ערבית שהרי הוא תורתו אומנותו וזה ודאי מוכרח מאותו המעשה של יעקב אבינו אלא שהוא רצה לדעת אם תפילת ערבית רשות ג"כ לגבי כל העולם ואז מזה הוא יכול להקיש שגם שאר התפילות הוא לא צריך להפסיק מלימודו כדי להתפלל את שאר התפילות וזה מה שהוא רצה לשאול את ר' יהושע, וזה הוא שאל את ר' יהושע, ר' יהושע שהכיר אותו את רשב"י והוא ידע שתורתו אומנותו או הוא אמר לו תפילת ערבית רשות דהיינו שהוא לא ענה לו כפי מה שהוא שאל, הוא רצה לדעת אם תפילת ערבית רשות לכל העולם כדי להקיש מזה לגבי שאר התפילות, הוא ענה לו שתפילת ערבית רשות לגביו שהרי הוא תורתו אומנותו.

ועוד מוסיף המעשה רוקח שהדרך שם היה שכשהיו באים לשאול שאלה כתוב בגמרא עמד השואל ושאל, אומר המעשה רוקח שזה לא רשב"י, שהיה שם אדם מיוחד שהוא היה ממונה לשאול את השאלות שאם השואל עצמו היה צריך לשאול הוא עלול להתגמגם ולאבד את שיקול הדעת שלו על כן היה שואל קבוע שכל מי שרצה לשאול מה שהוא אז שאל את השואל הזה והשואל שאל את השאלה, זה הכוונה כאן עמד השואל ושאל, וכאן כבר ר' יהושע לא ידע שזה נוגע דווקא לרשב"י על כן כשהוא בא ושאל אם תפילת ערבית רשות או חובה סבר ר' יהושע שכאן השאלה היא כבר נוגעת לכל העולם כולו לאלו ג"כ שאין תורתם אומנותם על כן ר' יהושע אמר שאה"נ לגבי כל העולם תפילת ערבית נחשבת לחובה שודאי הם צריכים להפסיק ג"כ לגבי תפילת ערבית, וזה מה שר' יהושע אמר אח"כ אלמלא אני חי והוא מת, מת אומר המעשה רוקח הכוונה שהוא יושן שהרי שינה היא אחד מס' ממיתה, א"כ אם אני הייתי חי והוא מת הייתי יכול לומר לו תפילת ערבית חובה, אבל כיון שאני חי והוא חי ששינו תורתנו אומנותנו שהם לא ישנים בלילה א"כ ודאי לגביו בגלל זה אמרתי לו תפילת ערבית רשות, וזה הפירוש כאן של המעשה רוקח וזה מה שגמרא כאן רצתה לציין בזה הגמרא אמרה שאותו שואל היה רשב"י וזה הסיבה כדי שנדע שזו הכוונה כאן כך מסביר כאן המעשה רוקח בדרך דרוש מדוע באמת ר' יהושע הכחיש בשעה שר"ג שאל אותו מדוע הוא אמר שתפילת ערבית חובה לא כפי שהוא פסק להלכה שתפילת ערבית רשות וכפי שבאמת נפסק להלכה שתפילת רשות.

אומרת הגמרא תנא אותו היום באותו היום שמינו את ראב"ע סלקוהו לשומר הפתח סילקו את שומר הפתח של ביהמ"ד ונתנה להם רשות לתלמידים ליכנס ונתנו רשות

בקהל, מיד התירוהו לבא בקהל ונפסקה ההלכה באמת על יהודה גר עמוני שמותר לו לבוא בקהל (*צל"ע והלא ספיקא דאורייתא הוא אם שבו או לא ולחומרא).

אומרת הגמרא אמר רבן גמליאל הואיל והכי הוה כיון שכך איזיל ואפייסיה לרבי יהושע מה הוא ראה כאן ר"ג שמכח זה הוא רצה לפייס אותו, אומר כאן הבן יהודיע שאחרי שהוא ראה שנעשה נס לראב"ע שגדלו לו י"ח שורות של שיער לבן כך שמן השמים כאילו התרצו בזה שפטרו אותו העבירו אותו מן הנשיאות ומינו את ראב"ע במקומו מכח זה הוא פירש שאה"נ שהוא באמת פגע בר' יהושע, שעד עכשיו הוא חשב שהוא נהג עם ר' יהושע כדין שכך באמת היה צריך לנהוג עם ר' יהושע, כשהוא ראה שנעשה נס לראב"ע שהעבירו אותו מן הנשיאות כאילו מן השמים מתרצים עם ההעברה כך שלמעשה יוצא שהוא כן פגע בר' יהושע על כן הוא אמר איזיל ואפייסיה.

בספר עין יעקב הוא מביא בשם רש"י שהכוונה כאן היא אחרת, לאחרי שהוא ראה שהלכה כמותו על כן הוא אמר איזיל ואפייסיה לר' יהושע, ומפרש בספר מנחם משיב נפש שמה הוא ראה שהלכה כמותו מה קרה כאן אחרי שהלכה כמותו ומדוע הוא צריך ללכת לפייס אותו, אז הוא מביא ראיה שהזה שכתוב בדוד המלך וה' עמו מזה אנחנו אומרים שהלכה כמותו בכל מקום א"כ כאן שהוא ראה שהלכה כמותו א"כ הוא ראה שה' עמו אם ה' עמו מזה שהוא רואה שהלכה כמותו א"כ בהכרח שהוא צריך ללכת ולפייס אותו. אומרת הגמרא כי מטא לביתיה כשהוא בא לביתו של ר' יהושע חזינח לאשיתא דביתיה דמשחרן הוא ראה שקירות ביתו של ר' יהושע שחורות, אמר לו ר"ג לר' יהושע מכותלי ביתך אתה ניכר שפחמי אתה מהקירות של ביתך שהם שחורות ניכר שאתה פחמי, מה הכוונה פחמי, מביא כאן רש"י שתי פירושים, או שהוא מוכר פחם או שהוא פחח שהוא תמיד עוסק באש ועל כן הקירות השחירו מחמת האש, אמר לו ר' יהושע לר"ג אוי לו לדור שאתה פרנסו שאי אתה יודע בצערן של תלמידי חכמים במה הם מתפרנסים ובמה הם נוזנים שעד עכשיו כאילו הוא לא ידע שר' יהושע הוא פחמי שהפרנסה שלו קשה שרק עכשיו כשהוא בא אליו הביתה והוא רואה את הקירות שהם שחורות רק כך גודע לו א"כ הוא אמר לו אוי לו לדור שאתה פרנסו, אמר לו ר"ג לר' יהושע נעניתי לך מחול לי כבר דברתי עליך יותר מדי, תמחל לי, אומרת הגמרא לא אשגח ביה הוא עדיין לא התפייס והוא לא רצה למחול, אמר לו ר"ג עשה בשביל כבוד אבא שהוא יעשה בשביל כבוד אביו, שהרי לר"ג היתה משפחה מיוחסת מאד, פייס אז ר' יהושע התפייס, אמרו מאן ניזיל ולימא להו לרבנן מי הוא זה שילך ויודיע לרבנן שר' יהושע התפייס עם ר"ג, אמר להו ההוא כובס אנא איזילנא עמד שם כובס אחד והוא אמר אני אלך, שלח להו רבי יהושע לבי מדרשא שלח אותו ר' יהושע שילך לביה"ד ויאמר להם כך מאן דלביש מדא ילבש מדא אותו אדם שהוא לבש עד עכשיו בגדי מלכות הוא ימשיך ללבוש בגדי מלכות ומאן דלא לביש מדא יימר ליה למאן דלביש מדא שלח מדך ומאן אלבשיה מפרש כאן ג"כ המנחם משיב נפש שזהו בתמיה דהיינו ומי שלא לבש

דעתא הוא דאחזו ליה דהיינו הראו לו בחלום שאותם תלמידים שנכנסו באותו היום הם היו כאלה שאה"נ לא היו מפסידים אם הם לא היו נכנסים לביהמ"ד אבל "ולא היא" שהשיטה האמיתית היא באמת כפי שיטת ראב"ע.

אומרת הגמרא תנא למדנו עדיות בו ביום נשנית מסכת עדיות כל העדויות שהעידו שמה נהיה מסכת עדיות בו ביום נשנית, הכל כל המסכת נשנתה בו ביום, ובל היבא דאמרינן בו ביום ההוא יומא הוה וכל מקום בש"ס שמובא המושג הזה של בו ביום זה הכל הכוונה לאותו היום שבו התרכו כל כך הספסלים בביהמ"ד כל כך היה רבוי התורה באותו היום באותו ביהמ"ד, ולא היתה הלכה שהיתה תלויה בבית המדרש שלא פירשוה כל הלכה שבאה בביהמ"ד התפרשה מחמת ריבוי וחידוד התלמידים שהיה שם אז כל הלכה שהיתה שם כל הלכה התפרשה, ואף רבן גמליאל לא מנע עצמו מבית המדרש אפילו שעה אחת גם ר"ג עצמו לא מנע את עצמו מביהמ"ד אפילו שעה אחת אלא שכל אותו היום ג"כ הוא היה בביהמ"ד, דתנן שלמדנו במשנה בו ביום בא יהודה גר עמוני לפניהם יהודה שהיה גר שהתגייר מעמון הוא בא מעמון והתגייר הוא בא לפניהם בבית המדרש אמר להם מה אני לבא בקהל האם הוא מותר לו לבוא בקהל או אסור לו לבוא בקהל, אמר לו רבן גמליאל אסור אתה לבא בקהל אמר לו ר"ג אסור לו לבוא בקהל כיון שכתוב לא יבוא עמוני ומואבי בקהל ה', אמר לו רבי יהושע מותר אתה לבא בקהל מותר לו כן לבוא בקהל, אמר לו רבן גמליאל לר' יהושע והלא כבר נאמר (דברים כ"ג) לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה' איך אתה מתיר אותו לבוא בקהל כשכתוב בפסוק לא יבוא עמוני ומואבי בקהל ה', אמר לו רבי יהושע וכי עמון ומואב במקומן הן יושבין וכי עמון ומואב עדיין במקומם נמצאים שאנחנו יכולים לדעת שאותו גר שבא מעמון שהוא באמת עמוני הרי כבר עלה סנחריב מלך אשור ובלבל את כל האומות שנאמר (ישעיהו י') ואסיר גבלות עמים ועתודותיהם שושתי ואוריד כביר יושבים א"כ הרי סנחריב בלבל את כל האומות ואנחנו לא יכולים לדעת בכלל אם הוא עמוני או לא שזה שהוא גר בעמון זה לא אומר שהוא באמת עמוני, ועל כן ובל דפריש מרובא פריש הרי רוב אומות העולם הם לא עמונים הם מותרים לבוא בקהל על כן כשבא לפנינו גוי אנחנו דנים אותו שהוא בא מן הרוב שהם כשהם מתגיירים הם מותרים לבוא בקהל ה' על כן כל דפריש מרובא פריש ומצד זה אמר ר' יהושע התרתי אותו לבוא בקהל, אמר לו רבן גמליאל והלא כבר נאמר (ירמיהו מ"ט) ואחרי כן אשיב את שבות בני עמון נאם ה' וכבר שבו א"כ הם כבר שבו למקומם שהקב"ה הבטיח שהוא ישיב את שבות בני עמון שהם ישובו למקומם ושוב בני עמון יגורו בעמון א"כ יהודה גר עמוני שבא מעמון א"כ הוא שוב עמוני ועל כן אסור לו לבוא בקהל, אומרת הגמרא אמר לו רבי יהושע והלא כבר נאמר (עמוס ט') ושבתתי את שבות עמי ישראל ועדיין לא שבו מזה שהקב"ה הבטיח שהוא באמת ישיב את שבות בני עמון עדיין אין ראיה שהם כבר שבו שהרי הקב"ה ג"כ הבטיח ושבתתי את שבות עמי ישראל ועדיין לא שבו א"כ יתכן שעדיין לא שבו בני עמון למקומם ועל כן הוא מותר לבוא

עזריה היתה ואתו תלמיד רבי שמעון בן יוחאי הוה שכשמצאנו ששאלו של מי היתה השבת אותה שבת כשנדרשה אותה ההלכה ועל זה היו עונים שם שזה היה השבת של ראב"ע, עכשיו מסיימת הגמרא שאותו תלמיד שהוא גרם כאן לכל הענין שהוא בא ושאל את ר' יהושע אם תפילת ערבית רשות או חובה וכך התחיל כל הענין כאן אותו תלמיד הוא היה רשב"י.

המהרש"א כאן למעשה נשאר כאן בקושיא שאם אנחנו אומרים שכל הסיבה שתיקנו ג' שבועות לר"ג ושבוע אחד לראב"ע זה היה רק בגלל הקנאה א"כ אפשר היה לתת שני שבועות לר"ג ושבוע אחד לראב"ע ומדוע נתנו ג' שבועות לר"ג ורק שבוע אחד לראב"ע, והמהרש"א נשאר בצ"ע באותה הקושיא.

ממשיכה הגמרא למדנו במשנה ושל מוספין כל היום שזמן מוסף הוא כל היום, דלא כר' יהודה שהוא סובר רק עד שבע שעות, אומרת הגמרא אמר רבי יוחנן ונקרא פושע אבל אם האדם איחר את תפילת המוסף עד כדי כך, הוא נקרא פושע שבתחלה הוא צריך ודאי להתפלל את תפילת המוסף לפני שבע שעות בזמן של ר' יהודה אלא שגם אם הוא איחר הוא עדיין יכול להמשיך ולהתפלל.

ממשיכה הגמרא תנו רבנן למדנו היו לפניו שתי תפילות אחת של מנחה ואחת של מוסף אם האדם הגיע לזמן כזה שהוא יכול להתפלל ג"כ תפילת מנחה והוא עדיין לא התפלל תפילת מוסף מתפלל של מנחה ואחר כך מתפלל של מוסף ההלכה היא שהוא צריך להתפלל קודם תפילת מנחה ורק לאחר מכן הוא מתפלל תפילת מוסף, מדוע, שזו תדירה וזו אינה תדירה שתפילת מנחה היא תפילה תדירה משא"כ תפילת מוסף היא לא תפילה שהיא כ"כ תדירה כמו תפילת מנחה על כן תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם, רבי יהודה אומר ר' יהודה חולק ואומר מתפלל של מוסף ואחר כך מתפלל של מנחה מדוע שזו מצוה עוברת וזו מצוה שאינה עוברת שאה"נ גם ר' יהודה סובר את ההלכה של תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם אלא שר' יהודה סובר שכיון שזמן תפילת המוסף הוא רק עד ז' שעות כך שיוצא שיש לו רק חצי שעה להתפלל או את תפילת המוסף או את תפילת מנחה ואם הוא יתפלל תפילת מנחה קודם שזו היא המצוה התדירה יצא שהוא כבר בכלל לא יוכל להתפלל תפילת מוסף, שיעברו שבע שעות עי"ז, על כן כיון שיש כאן מצוה עוברת זה דוחה את החשיבות של תדיר ועל כן מתפלל תפילת מוסף קודם.

אומרת הגמרא אמר רבי יוחנן הלכה מתפלל של מנחה ואחר כך מתפלל של מוסף שכיון שאנחנו לא פוסקים את ההלכה כר' יהודה שאנחנו פוסקים את ההלכה ששל מוספין כל היום שזמן תפילת המוסף אפשר להתפלל ג"כ אחרי שבע שעות א"כ זה לא נחשב למצוה עוברת ועל כן אמר ר' יוחנן ההלכה מתפלל של מנחה ואח"כ מתפלל של מוסף.

ובענין ההלכה הזאת שאדם שיש לפניו שתי תפילות איזה שיתפלל קודם מוסף או מנחה, מביאים כאן בתוס' שכל הדין הזה שהוא צריך להקדים את התדיר דהיינו את תפילת המנחה לפני המוסף זה דווקא כשהוא הולך להתפלל את שניהם ביחד, הוא רוצה להתפלל אחד אחרי השני, אז ההלכה היא שהוא צריך להקדים ולהתפלל תפילת המנחה,

עד עכשיו בגדי מלכות הוא יאמר לו למי שכן לבש בגדי מלכות שלח מדך ואנא אלבשא, כאילו ראב"ע יכול כאילו לומר לר"ג תשלח את בגדך ואני אלבש את זה, אלא ר"ג שהוא לבש עד עכשיו בגדי מלכות הוא ימשיך הלאה ללבוש בגדי מלכות, אמר להו רבי עקיבא לרבנן מרוקו גלי ר"ע אמר להם לרבנן תסגרו את הדלת של ביה"ד, מדוע, דלא ליתו עבדי דרבנן גמליאל ולצערו לרבנן שעבדי ר"ג לא יבואו עכשיו לצער את רבנן שיחזירו את ר"ג לנשיאות, ומסביר כאן המנחם משיב נפש שר"ע לא רצה שיבואו עבדי ר"ג אחרי שהם ישמעו שר"ג התפייס עם ר' יהושע הם מיד יבואו לצער את רבנן שמיד יחזירו את ר"ג לנשיאות, והם עדיין לא רצו להחזיר את ר"ג לנשיאות לפני שהם יתעיצו כיצד להחזיר אותו ומה לעשות עם ראב"ע, על כן אמר רבי יהושע מוטב דאיקום ואיזיל אנא לגבייהו עדיף שאני אלך וכך יגמרו מהר את ההתעצות ויוכלו להחזיר את ר"ג לנשיאות, אתא מרף אבבא בא ר' יהושע ודפק על דלת ביהמ"ד ונכנס אמר להו ואמר להם מזה בן מזה יזה כהן שהוא מזה את אפר הפרה כדי לטהר את הטמאים אז הוא שהוא מזה בן מזה שגם אביו הוא מזה שגם אביו כהן דהיינו כהן בן כהן יזה, ימשיך להיות כהן, ושאינו לא מזה ולא בן מזה יאמר למה בן מזה מימיך מי מערה ואפרך אפר מקלה, מסביר כאן המהרש"א שכאן הוא כבר בא לפייס את ראב"ע ואמר לו כך שראב"ע היה כהן אז הוא אמר לו כך כמו שאתה כהן בן כהן ואתה הוא זה שמזה על הטמאים אז יבוא מי שהוא שאינו לא מזה ולא בן מזה שהוא לא כהן ולא בן כהן והוא יאמר לך למה בן מזה לכהן בן כהן מימיך מי מערה ואפרך אפר מקלה, כשאתה תבוא להזות על אדם את מי החטאת שזה צריך להיות דווקא מים חיים לא מי מערה מים עומדים אלא מים חיים ששאבו אותם מיד מן המעיין כשהם עדיין נובעים, וכמו כן האפר צריך להיות דווקא אפר פרה ואל אפר מקלה, לא אפר רגיל, א"כ וכי יכול לבוא אדם ולומר לך מימיך מי מערה ואפרך אפר מקלה, הרי אדם לא יכול לבוא ולומר לך כך להתערב כאילו בעיני הכהן ולומר לכהן שזה לא טוב מה שהוא עושה, כמו כן ג"כ אתה לא יכול לבוא ולומר לר"ג מה כן טוב בעיני הנשיאות ומה לא טוב בעיני הנשיאות, כך מסביר כאן המהרש"א שהוא בא לפייס כאן ג"כ את ראב"ע.

אומרת הגמרא אמר לו רבי עקיבא רבי יהושע נתפייסת אתה התפייסת כלום עשינו אלא בשביל כבודך כל מה שעשינו כאן שהעברנו את ר"ג ומנינו את ראב"ע זה רק בשביל כבודך, למחר אני ואתה נשכים לפתחו אם אתה התפייסת א"כ מחר אני ואתה ביחד נשכים לפתחו ונלך לר"ג ונקבל אותו בחזרה לנשיאות, אומרת הגמרא אמרי היכי נעביד איך נעשה כאן, נעבריה נעביר את ראב"ע, גמירי מעלין בקדש ואין מורידין כיון שהעלו אותו כבר א"א להוריד אותו בחזרה, נדרוש מר חדא שבתא ומר חדא שבתא שבוש אחד ראב"ע ידרוש ושבוע אחד ר"ג ידרוש אתי לקנאויי יכול להיות שר"ג יקנא בראב"ע אלא לדרוש רבן גמליאל תלתא שבתי ורבי אלעזר בן עזריה חדא שבתא שג' שבועות ר"ג ידרוש וראב"ע ידרוש שבוע אחד, וחינו דאמר מר שבת של מי היתה של רבי אלעזר בן

אבל אם הוא עכשיו רוצה רק להתפלל מוסף ורק לאחר מכן לעת ערב הוא רוצה להתפלל מנחה אז אין את ההלכה שהוא צריך להקדים את תפילת המנחה אלא הוא יכול להתפלל תפילת מוסף אפילו שכבר הגיע זמן מנחה ותדיר ושאינו תדיר תדיר קודם אבל זה הכל דווקא בשעה שהוא עכשיו הולך להתפלל מנחה משא"כ כשהוא דוחה את תפילת המנחה עד לעת ערב אז הוא יכול להקדים ולהתפלל מוסף. ולמעשה בשו"ע בסימן רפ"ו מובא ג"כ ההלכה הזאת שהמחבר פוסק שלכתחלה צריך להקדים את תפילת המנחה ומביא את הי"א כמו שהתוס' כותבים כאן שהיכן שהוא רוצה לאחר את תפילת המנחה עד לעת ערב הוא יכול להתפלל מוסף קודם, אבל הרמ"א מוסיף שם שאם הוא כבר מאחר את זה עד שכבר הגיע הזמן מנחה קטנה ג"כ אז כבר אפילו שהוא רוצה לאחר את תפילת המנחה אז ג"כ שיקדים את תפילת המוסף, ולמעשה הוא מביא את זה בשם הרבינו יונה וכך הוא פוסק את זה להלכה.

אלא שמביא שם המחבר בסוף שבציבור יש אומרים שלא נהגו כן כדי שלא יטעו העם לבוא ולהקדים את תפילת המנחה ג"כ באופן שעדיין לא יהיה זמן מנחה הם יכולים לטעות ולבוא ולהקדים את זמן מנחה לפני מוסף לפני שיגיע עדיין ו' שעות ומחצה על כן מביא המחבר שי"א שבציבור לא נוהגים כך אלא תמיד מקדימים את תפילת המוסף אפילו שזה התאחר מאוחר מאד.

ממשיכה הגמרא רבי זירא כי הוה חליש מגירסיה כשהוא היה חלש ולא יכל היה ללמוד הוה אויל ויתבי אפתחא רבי רבי נתן בר טובי הוא היה מתיישב על הפתח של הבית של ר' נתן בר טובי, אמר כי חלפי רבנן כשהרבנן יחלפו ויעברו באותו המקום או איקום מקמייהו ואקבל אנרא אני אקום בפניהם ועל זה אני אקבל שכר, מסביר כאן כבר הבן יהודי וכי איך הוא היה עושה דבר כזה הרי זהו נגד המשנה באבות שכתוב שאל תהיו משמשים את הרב ע"מ לקבל פרס מדוע הוא אומר איקום מקמייהו ואקבל אנרא, אז הוא מסביר שם שזהו דווקא כשהאדם עושה מצוה מחוייבת אז אסור לו לעשות את המצוה ע"מ לקבל שכר אלא הוא צריך לעשות את זה כיון שהקב"ה צוה אותנו לעשות, אבל כשהאדם עושה מצוה שהיא לא מצוה מחוייבת שהוא לא חייב לעשות את זה אלא הוא מתחסד עם קונו כדי לעשות כך אז הוא יכול לעשות את זה כדי לקבל שכר וכאן מדובר שהרבנן האלה הם לא היו רבותיו של ר' נתן הם היו או כמותו או פחותים ממנו בגדולתם בתורה כך שמעיקר הדין הוא לא היה חייב לקום בפניהם על כן כאן שהוא עשה דבר שהוא לא מחוייב על זה אפשר לעשות בתנאי של ואקבל אנרא.

מספרת הגמרא נפק אתא רבי נתן בר טובי ר' נתן בר טובי יצא מביתו אמר ליה אמר לו ר' זירא מאן אמר הלכה כי מדרשא מי אמר הלכה היום בביהמ"ד, אמר ליה הכי אמר רבי יוחנן אמרו הלכה משמו של ר' יוחנן אין הלכה כרבי יהודה דאמר מתפלל אדם של מוסף ואחר כך מתפלל של מנחה שר' יוחנן אמר את ההלכה הוא פסק הלכה דלא כר' יהודה שההלכה היא שהאדם מתפלל מנחה לפני מוסף ולא מוסף לפני מנחה כפי שר' יהודה אומר, אמר ליה ר' זירא לר"נ בר טובי רבי יוחנן אמרה (בלשון שאלה),

מסבירים כאן כבר האחרונים מדוע אנחנו רואים כאן הבדל

לו שרב אויא שלא בא זה לא בגלל שהוא לא החשיב את הדרשה אלא בגלל שהוא לא יכל היה לבוא, אמר ליה אביי לרב אויא מאי מעמא לא אתא מר לפרקא מדוע לא באת לדרשה של רב יוסף אתמול לביהמ"ד, אמר ליה דהוה חליש לבאי ולא מצינא כיון שהרגשתי חולשא ולא יכלתי לבוא, אמר ליה אמאי לא מעמתי מידי ואתית מדוע לא אכלת משהו ואח"כ באת, אמר ליה לא סבר לה מר להא דרב הונא וכי אתה לא סובר את ההלכה של רב הונא דאמר רב הונא אסור לו לאדם שיטעום כלום קודם שיתפלל תפלת המוספין הרי רב יוסף היה אומר את הדרשה לפני תפלת המוסף וא"כ אני עדיין לא התפללתי מוסף ורב הונא הרי סובר שאסור לו לאדם שיטעום כלום קודם שיתפלל תפלת המוספין על כן לא יכלתי לטעום משהו ועי"ז להתחזק שאוכל לבוא לדרשה של רב יוסף, אמר ליה אמר לו שוב אביי איבעי ליה למר לצלווי צלותא דמוספין ביחיד יכלת אתה להתפלל תפלת המוסף ביחיד בביתך ולאחר מכן ולטעום מידי ולמיתא ולאחר מכן היית טועם משהו והיית עי"ז כבר ג"כ מקיים את ההלכה של רב הונא שאומר שאסור לו לאדם שיטעום כלום קודם שיתפלל מוסף כיון שאתה היית מתפלל תפלת מוסף ביחיד היית שוב כן יכול לטעום ועי"כ הייתי יכול "ולמיתא" היית יכול לבוא לדרשה, אמר ליה ולא סבר לה מר להא דאמר רבי יוחנן וכי אתה לא סובר את ההלכה של ר' יוחנן שר' יוחנן אומר אסור לו לאדם שיקדים תפלתו לתפלת הצבור שאדם אסור לו להקדים את תפלתו לפני שהציבור מתפללים א"כ לא יכלתי להקדים את תפלת המוסף לפני שהציבור בביהכ"נ יקדים יתפלל את תפלת המוסף, אמר ליה לאו אתמר עלה אמר רבי אבא בצבור שנו הרי למדנו על זה שכל מה שר' אבא אמר זה דווקא שר' אבא אמר שכל ההלכה של ר' יוחנן שאסור לו לאדם שיקדים תפלתו לתפלת הצבור זה דווקא כשהוא נמצא בביהכ"נ ביחד עם הציבור אז אסור לו להקדים את תפלתו לציבור אבל כשהוא נמצא בביתו אז מותר לו להקדים את התפילה ג"כ לפני שהציבור מתפללים, ועל זה הוא כבר לא ענה לו.

אומרת הגמרא ולית הלכתא לא כרב הונא ולא כרבי יהושע בן לוי אנחנו לא פוסקים את ההלכה כרב הונא שאומר שאסור לו לאדם שיטעום כלום קודם שיתפלל תפלת המוספין שאנחנו פוסקים שמותר לו לאדם לטעום לפני תפלת המוספין, וכמו כן ולא כר' יהושע בן לוי, כמו כן אנחנו לא פוסקים ההלכה כרבי"ל, כרב הונא כרב הונא אנחנו לא פוסקים את ההלכה הא דאמרן מה שאמרנו קודם שרב הונא אומר אסור לו לאדם שיטעום כלום קודם שיתפלל תפלת המוספין אנחנו לא פוסקים כך להלכה, כרבי יהושע בן לוי מה הכוונה שאנחנו אומרים ולית הלכתא כרבי"ל איזה רבי"ל אנחנו מתכוונים כאן, דאמר רבי יהושע בן לוי כיון שהגיע זמן תפלת המנחה אסור לו לאדם שיטעום כלום קודם שיתפלל תפלת המנחה שכמו שרב הונא אמר את ההלכה בענין תפלת מוסף את אותה ההלכה אמר ר' יהושע בן לוי בענין תפלת המנחה, שכשהגיע זמן תפלת המנחה אסור לו לאדם לטעום כלום ואנחנו לא פוסקים את ההלכה לא כרב הונא ולא כרבי"ל שמותר לו לאדם לטעום בין קודם

שכשמדברים בענין תפילה של מוסף הגמרא אומרת מאי משמע דהאי נוגה לישנא דתברא הוא לשון שבר וכשאנחנו מדברים על זמן תפילת שחרית אנחנו אומרים ממאי דהאי לישנא דצערא הוא, מדוע הגמרא כאן חילקה בין איחור של תפילת מוסף שזה נקרא שבר לאיחור של תפילת שחרית שזהו נקרא צער, מסבירים כאן האחרונים שכיון שתפילת מוסף אין לו תשלומים ואדם שאיחר את תפילת מוסף לאחר ז' שעות אליבא דר' יהודה כבר לא יכול להשלים את תפילת המוסף על כן זה נקרא שבר משא"כ תפילת שחרית שאה"נ אם הוא לא התפלל שחרית כבר זמן תפילה בזמנה לא יהיה לו אבל הוא עדיין יכול להשלים להתפלל שנים בתפילת המנחה על כן זה רק לשון צער ולא לשון שבר, שעדיין אפשר להשלים.

אבל המהרש"א שמביא את הפירוש הזה אומר שמן התוס' משמע כאן לא כך, שהתוס' מביא ראייה שמה שר' יוסף אומר כאן תברא אתי על שונאיהם דבית ישראל על דאיחרו זמנא מועדיא דבירושלם, מנין לנו שאיחרו זמני מועדיהו הכוונה על זמני התפילות, אולי זמני מועדיהו הכוונה על זמני החגים, אומרים התוס' שבדבר שלא שייך להשלים אותו לא מתאים לשון איחור, הלשון של איחור זה בדבר ששייך לעשות אותו בזמן ושייך גם לאחר אותו ולעשות אותו לאחר מכן על זה מתאים שכשהאדם עושה אותו בזמן מאוחר הוא נקרא מאחר, אבל בדבר ששייך לעשות אותו בזמן מסויים ולאחר מכן כלל א"א לעשות אותו לא מתאים לומר שהוא איחר את הזמן אלא או שהוא עשה אותו או שהוא לא עשה אותו, שכשהוא עושה אותו בזמן מאוחר יותר זה בכלל לא נחשב שהוא עשה אותו אז על זה לא מתאים לומר לשון איחור, א"כ זמני החגים אומרים התוס' זה דבר שאין לו תשלומין על כן אם הוא לא עשה אותו בזמנם לא מתאים לומר שהם איחרו את זמני מועדיהו דבירושלם, על כרחך שמדובר כאן בזמני התפילות שתפילות יש להם זמן קבוע שצריך לעשות אותם אבל כשהאדם לא עשה אותם בזמנם יש לזה עדיין תשלומין שהאדם יכול להשלים את זה לאחר מכן ועל כן מתאים לומר על דאיחרו זמני מועדיהו דבירושלם ומזה ראייה שמדבר כאן בזמן התפילות.

אומר א"כ המהרש"א רואים מכאן אבל שהתוס' לא למדו את ההבדל שכתוב כאן תברא כיון שאין לזה תשלומין, שאם אנחנו אומרים שאין לזה תשלומין א"כ הרי לא מתאים בכלל לומר שזה איחור, הרי אליבא דהתוס' לא מתאים לומר שזה איחור הרי זה כבר נקרא שהוא לא עשה את זה כלל, א"כ רואים שהתוס' לא למדו את החילוק הזה, כך אומר המהרש"א.

דף כ"ח ע"ב

אומרת הגמרא רב אויא חלש ולא אתא לפרקא דרב יוסף, רב יוסף היה ראש ישיבה בפומבדיתא וכל שבת לפני תפילת מוסף הוא היה דורש בביהכ"נ ולאחרי הדרשה היו הולכים לביהכ"נ האנשים בחזרה ומתפללים תפילת המוסף, אומרת הגמרא רב אויא חלש והוא לא הרגיש טוב והרגיש חלש ולא אתא לדרשה של רב יוסף לפני תפילת המוסף, למחר בי אתא למחרת כשהוא בא לישיבה בעא אביי לאנחוה דעתיה דרב יוסף אביי רצה להניח את דעתו של רב יוסף להראות

יהיה לו כשלון בדבר הלכה ועי"ז ישמחו בו חבריו ויצא כאן שני כשלונות, כשלון אחד שהוא אמר דבר הלכה שאינו נכון, כשלון שני שחבריו שמחו בתקלתו ועי"ז הם ייענשו, כך מסביר כאן רש"י שזה הוא דבר אחד שהוא יתפלל שחבריו לא ישמחו בכשלוננו חוץ מזה שהוא יתפלל על עצמו שהוא לא יהיה לו כשלון אז אפילו אם ח"ו כן יכשל שלא ישמחו בו חבריו בכשלון הזה אלא יצטערו בצערו ואז הם לא ייענשו, כך מסביר כאן רש"י.

אבל המהרש"א אומר שאפשר לומר שזהו שני תפילות נפרדות, תפילה אחת "ולא אכשל בדבר הלכה" הוא שהוא יתפלל על עצמו, ותפילה השניה של וישמחו בי חברי שזהו אחד ממ"ח דברים שהתורה נקנית בהם שזהו דיבוק חבריים ועל זה הוא יתפלל תפילה מיוחדת שישמחו בי חברי, בלי שום קשר לכשלון בדבר הלכה או לא, שחבריו ישמחו בו, כך מסביר המהרש"א שאפשר לומר עוד פירושו דלא כרש"י. **ולא אומר על טמא טהור ולא על טהור טמא** תפילה נוספת הוא אמר שהוא לא יאמר על טמא טהור ולא על טהור טמא, כפירוש רש"י טוב מאד כאן הפירוש הזה שהוא יתפלל כאן תפילה נוספת שהרי קודם הוא התפלל שלא יהיה לו כשלון בדבר הלכה ועי"ז ישמחו בי חברי ועכשיו הוא מתפלל תפילה נוספת שלא יצא דבר תקלה על ידו שלא יאמר על טמא טהור ולא על טהור טמא, בלי קשר לשמחת חבריו, וכמו כן **ולא יכשלו חברי בדבר הלכה ואשמח בהם**, גם כאן תלוי, לפי פירוש רש"י הכוונה כאן תפילה אחת שלא יכשלו חברי בדבר הלכה ואשמח בהם, שלא אשמח ח"ו בתקלת חברי, ואליאב דהמהרש"א זהו שני פירושים נפרדים, שני תפילות נפרדות, שחברי לא יכשלו בדבר הלכה וחוץ מזה הוא יתפלל תפילה נפרדת שהוא ישמח בחבריו, זו היא התפילה בכניסתו לביהמ"ד.

ביציאתו מהו אומר מודה אני לפניך ה' אלהי ששמת חלקי מיושבי בית המדרש ולא שמת חלקי מיושבי קרנות, זה הודאה מיוחדת להקב"ה שאותו אדם שהוא מתפלל את התפילה הזאת מודה להקב"ה ששם חלקו מיושבי ביהמ"ד, ומדוע, הוא מסביר כאן בתפילה שלו מהי ההודאה שלו, **שאני משכים והם משכימים** שגם יושבי ביהמ"ד משכימים וגם יושבי הקרנות משכימים, אבל **אני משכים לדברי תורה והם משכימים לדברים בטלים** שהוא משכים לדברים נצחיים והם משכימים לדברים שטפלים, לדברים עוברים, דהיינו לדברי העוה"ז שהם דברים שלא חיים וקיימים לעולם, שהם דברים עכשוויים שהם בטלים, **אני עמל והם עמלים אני עמל ומקבל שכר והם עמלים ואינם מקבלים שכר**, שהעמל שלו הוא עמל עם שכר והם עמלים בלי שכר.

מסביר כאן הבן יהודע שהחילוק הוא כאן בעמל עצמו, שהעמל של האדם שעמל בדברי העוה"ז העמל עצמו אינו שכר, השכר שהוא מקבל הוא מקבל אחרי שהוא עומל לאחר מכן הוא מקבל שכר, אבל עכשיו העמל עצמו לא נחשב לשכר, משא"כ האדם שהוא יושב ביהמ"ד א"כ העמל שהוא עצמו עומל בתורה זה עצמו נחשב בעיניו כשכר, שהוא משתשע בדברי תורה וזה עצמו השכר שלו.

ומדייק כאן בספר תפארת הגר"ז שבהכרח שמדובר כאן

תפילת המוספין ובין קודם תפילת המנחה שאנחנו לא פוסקים להלכה לא כרב הונא ולא כרבי"ל.

ולמעשה נפסק באמת כך בשו"ע ג"כ בענין תפילת המוסף בסימן רפ"ו מובא שמותר לטעום קודם תפילת המוספין אפילו אכילת פירות אפילו פת מועט דהיינו כביצה פת שזה לא דרק קבע זה רק דרך ארעי מותר לאכול לפני תפילת המוסף וכמו כן מובא ג"כ בסימן רל"ב בענין תפילת המנחה אכילת ארעי, רק אכילת קבע אסורה בין לפני מוסף ובין לפני מנחה. ובענין ההלכה הזאת שאמר ר' יוחנן שאסור לו לאדם שיקדים תפילתו לתפילת הציבור זה באמת כן נפסק להלכה אלא שבאמת רק בציבור שביבור שאדם נמצא בביהמ"ד אסור לו באמת להקדים את תפילתו לתפילת הציבור משא"כ כשהוא בביתו שאז מותר לו להקדים את תפילתו לפני תפילת הציבור.

משנה. אומרת המשנה רבי נחוניא בן הקנה היה מתפלל בכניסתו לבית המדרש וביציאתו תפלה קצרה, היה לו תפילה מיוחדת שהיה מתפלל בין בכניסה לביהמ"ד ובין ביציאה אמרו לו מה מקום לתפלה זו מה הוא מקום לתפילה זו, מסביר כאן רש"י שמה מקום הכוונה מה טיבה של תפילה זו, ולמעשה בירושלמי מובאת הגירסא באמת כך שהשאלה היתה מה טיבה של תפילה זו, **אמר להם בכניסתי אני מתפלל שלא יארע דבר תקלה על ידי לפני שהוא נכנס לביהמ"ד בכניסה הוא מתפלל שלא יארע דבר תקלה על ידו וביציאתי אני נותן הודאה על חלקי וכשהוא יוצא מביהמ"ד הוא נותן הודאה על חלקו שהקב"ה שם חלקו מיושבי ביהמ"ד ועל זה הוא מודה להקב"ה.**

ולמעשה הרמב"ם בפירוש המשניות כתב שהתפילה הזאת היא תפילת חובה שחובה על כל אדם שנכנס לביהמ"ד ללמוד להתפלל את תפילתו של ר' נחוניא בן הקנה וכמו כן ביציאתו להודות על חלקו.

ובשו"ע נפסק באמת להלכה כפי פירוש הרמב"ם שבין בכניסתו בין ביציאתו ולא רק זה אלא גם אדם שלומד ביחידות בביתו אז לאחר הלימוד הוא ג"כ צריך לתת הודאה על חלקו ששם חלקו מיושבי ביהמ"ד, ומדייקים את זה ממה שנלמד עכשיו בגמרא.

גמרא. אומרת הגמרא **תנו רבנן בכניסתו מהו אומר** (מזה באמת מדייק הרמב"ם מהלשון הזה של בכניסתו מהו אומר ולא כתוב בכניסתו מה היה אומר שזה לא רק סיפור דברים שר' נחוניא בן הקנה היה נוהג כך וכל מי שרוצה יכול לבוא ולנהוג כך אלא "בכניסתו מהו אומר" מכאן ראייה שבאמת צריך לומר כך, אבל בשיטה מקובצת כאן הוא כתב שזה לא חובה אלא כל המשנה כאן והגמרא שלאחר כך באה להשמיענו את הנוסח של התפילה של ר' נחוניא בן הקנה ומי שרוצה לומר כך הרשות בידו, כך אומר השיטה מקובצת, אבל כפי שכבר הזכרנו בשו"ע נפסק כפי דעת הרמב"ם) **יהי רצון מלפניך ה' אלהי שלא יארע דבר תקלה על ידי היינו שלא יאמר הלכה לא נכונה וילמדו ממנו התלמידים ועי"ז יצא דבר תקלה על ידו שהתלמידים יאמרו הלכה לא נכונה בגללו, ולא אכשל בדבר הלכה וישמחו בי חברי, מסביר כאן רש"י ששניהם הולכים ביחד, והיינו שהוא יתפלל שלא**

הזקן שאמר לאותו גר ש"ואהבת לרעך כמוך" שהוא הכלל הגדול בתורה, בזה מונח כל התורה כולה, מסביר שם רש"י שלרעך הכוונה לרעך ולרע אביך שזהו הקב"ה, אומר א"כ הצל"ח גם כאן זהו הכוונה "הזהרו בכבוד חבריכם" הכוונה להקב"ה, ושכל מה שהם יעשו הם יעשו למען להרבות את כבוד הקב"ה, וזהו כבוד חבריכם, ואז הם יזכו בעוה"ז להיות בבחינת עולמך תראה בחיך אז הם יזכו לעשות כל דבר לכבודו של הקב"ה באהבה ודבקות על כן הם יזכו כבר בעוה"ז גם כן לעוה"ב.

וכמו כן הוא אמר להם "ומנעו בניכם מן ההגיון", מסביר כאן רש"י שהכוונה שני פירושים, או שלא ירגילים במקרא דהיינו בלימוד החומש והתנ"ך יותר מדי משום דמשכי, או אומר רש"י לשון אחר "משיחת ילדים", מסביר כאן הצל"ח על הפירוש הראשון של רש"י שרש"י אומר שלא ללמוד יותר מדי מקרא משום דמשכי אז הוא אומר שלימוד המקרא זה דבר שכולם לומדים לאו דווקא ת"ח ולא דווקא יהודים שומרי תורה ומצוות כולם לומדים מקרא, ואם הוא ילמד אותו במקרא יותר מדי הוא עלול לקחת לו מלמד שהוא לא ירא שמים מספיק והוא עלול ללמד אותו ג"כ דברים אחרים פסולים, על כן הוא אומר לו "מנעו בניכם מן ההגיון" אל תלמד אותם מקרא יותר מדי אלא הושיבם בין ברכי ת"ח שהם ילמדו אותם מיד ג"כ משנה וגמרא ועי"ז תמנע עצמך ממלמדים שאינם ראויים.

וכמו כן הוא אמר להם וכשאתם מתפללים דעו לפני מי אתם עומדים ובשביל כך תזכו לחיי העוה"ב.

עוד אומרת הגמרא ובשחלה רבי יוחנן בן זכאי נכנסו תלמידיו לבקרו כיון שראה אותם התחיל לבכות כיון שר' יוחנן ב"ז ראה את התלמידים שלו הוא התחיל לבכות, אמרו לו תלמידיו נר ישראל עמוד הימיני פטיש החזק מפני מה אתה בוכה מדוע אתה בוכה.

הבן יהוידע מסביר כאן שכשריב"ז ראה את התלמידים הוא התחיל לבכות זה בגלל שהוא ראה את ר' אליעזר ור' יהושע שהם הם אלו שנשאו אותו כשריב"ז יצא לדבר עם הקיסר בשעה שהבריונים לא נתנו לצאת והם נשאו אותו במיטה כשריב"ז עשה את עצמו כאילו הוא מת ואז הם הוציאו אותו כדי לדבר עם המלך, ריב"ז נזכר כשהוא ראה את שני התלמידים האלה שהוציאו אותו פעם כאילו הוא מת ועכשיו הוא הרגיש שהם אח"כ יוציאו אותו כשהוא מת ממש הוא התחיל לבכות שע"ז הוא נזכר בחורבן ביהמ"ק, והתלמידים אומר הבן יהוידע לא הבינו בדיוק מדוע הוא בוכה על כן הם שאלו אותו מפני מה אתה בוכה.

אמר להם אילו לפני מלך בשר ודם היו מוליכין אותי שהיום כאן ומחר בקבר שהמלך עצמו הוא היום כאן ולמחרת הוא בקבר, שאם כועס עלי אין כעסו כעס עולם שהכעס של המלך יכול להיות רק כעס בעוה"ז לעוה"ב לא מועיל כלום הכעס של המלך בשר ודם, ואם אוסרני אין איסורו איסור עולם ואם הוא ישים אותי במאסר אז המאסר שלו הוא ג"כ רק בעוה"ז, ואם ממיתני אין מיתתו מיתת עולם אפילו אם הוא ימית אותי, רק מן העוה"ז הוא יכול להמית אותי, ואני יכול לפייסו בדברים ולשחדו בממון ועם כל זה כל הפחדים שיש לי אני עדיין יודע שאני יכול

באמת בשכר שמקבלים בעוה"ז, שהרי אם מדובר כאן לשכר של לעוה"ב אז לא היה צריך להיות כתוב "אני עמל ומקבל שכר" אלא אני עמל ואקבל שכר בלשון עתיד, אלא בהכרח שמדובר כאן באמת בעמל שמקבלים עכשיו בשעת מעשה, ועל זה באמת מתאים כאן הסברא של הבן יהוידע שהעמל עצמו זהו השכר של העמל בתורה משא"כ האדם שהוא עמל בדברי העוה"ז הוא רק יקבל לאחר מכן שכר, שכר עבודתו, אבל העמל עצמו אינו קבלת שכר.

כמו כן הוא מודה להקב"ה אני ריץ והם רצים אני ריץ לחיי העולם הבא והם רצים לבאר שחת.

אומרת הגמרא תנו רבנן בשחלה רבי אליעזר נכנסו תלמידיו לבקרו כשר' אליעזר חלה את חליו, כשהוא היה נוטה למות, נכנסו תלמידיו לבקרו, אמרו לו רבינו למדנו אורחות חיים ונזכר בהן לחיי העולם הבא הם ביקשו מר' אליעזר שילמד אותם אורחות חיים שבהם הם יזכו לחיי העוה"ב, אמר להם הזהרו בכבוד חבריכם ומנעו בניכם מן ההגיון והושיבם בין ברכי תלמידי חכמים וכשאתם מתפללים דעו לפני מי אתם עומדים ובשביל כך תזכו לחיי העולם הבא.

מסביר כאן הפנ"י שהוא אמר להם למעשה את שלשת עמודי העולם, הזהרו בכבוד חבריכם זו הכוונה גמילות חסדים, שהרי אמרנו על שלשה דברים העולם עומד על תורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים, ומנעו בניכם מן הגיון והושיבם בין ברכי ת"ח זהו עמוד התורה, וכשאתם מתפללים דעו לפני מי אתם עומדים זהו עמוד העבודה, זה תורה ועבודה וגמ"ח ועי" ג' עומדים אלה תזכו לחיי העוה"ב.

בצל"ח כאן יש אריכות גדולה מאד והוא מסביר את הסוגיא בכמה אופנים, הוא מסביר את זה על דרך הפשט, הוא שואל מדוע הם ביקשו דווקא לזכות לחיי העוה"ב הרי דרך העבודה צריך להיות של ע"מ לקבל פרס, ומסביר בדרך הפשט שהתלמידים ידעו בודאי שר"א רבם ודאי יזכה לחיי העוה"ב על כן כשהם ראו שהוא נוטה למות והם פחדו מן הפרידה ממנו הם ביקשו ממנו שילמד אותם אורחות חיים כדי שיזכו ג"כ לאחר המות לשבת במחיצתו של ר"א, דהיינו לכן הם רצו לזכות לחיי העוה"ב לא בגלל שהם רצו את הפרס שבעוה"ב אלא בגלל שהם לא רצו להפרד מרבם, זהו על דרך הפשט.

על דרך הדרוש הוא מסביר כאן כך, שלמדנו אורחות חיים הכוונה הוא מדייק בלשון "אורחות חיים" אורחות חיים הכוונה דרכי החיים, ועל כן הוא מסביר שהכוונה הדרכים שבהם מגיעים לחיים וזה הכוונה לעוה"ז, שהעוה"ב נקרא חיים עצמם, העוה"ז נקרא דרכי החיים שבדרכים של העוה"ז אפשר להגיע לחיים, אפשר להגיע לחיי העוה"ב, אומר א"כ הצל"ח תלמידי ר"א הגדול לא רצו לזכות לעוה"ב שלאחרי החיים, הם רצו לזכות בעוה"ב בבחינה כזאת של עולמך תראה בחיך שזה הכוונה לעבוד כאן בעוה"ז את הקב"ה מתוך אהבה ודבקות שזה עצמו נחשב לעוה"ב, וזה מה שהם ביקשו ממנו, א"כ אין כאן הכוונה על קבלת פרס, אלא "למדנו אורחות חיים" ונזכר בהן באורחות עצמם בעוה"ז נזכה לחיי העוה"ב, וזה מה שהוא אמר להם "הזהרו בכבוד חבריכם" אומר הצל"ח שכמו שרש"י מפרש במעשה של הלל

לפייס אותו בדברים או לשחד אותו בממון, אף על פי כן הייתי בוכה אע"פ כן גם כן הייתי בוכה, והיינו זה תואם ג"כ אם מה שאמר קודם הבן יהודע שריב"ז נזכר במעשה שהוא הלך לפני אספסיינוס שהוא היה מלך בשר ודם ועל כן הוא תיאר להם כאן מה היה קורה אילו היה הולך לפני מלך בשר ודם, אעפ"כ הייתי בוכה, ועכשיו שמוליכים אותי לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא שהוא חי וקיים לעולם ולעולמי עולמים שאם בועס עלי בעסו בעסו עולם אם הקב"ה כועס אז זה כעס בין בעוה"ז ובין בעוה"ב, ואם אוסרני אוסרו אוסור עולם שהקב"ה העונש שלו הוא עונש לא רק בעוה"ז אלא גם לעוה"ב, ואם ממיתני מיתתו מיתת עולם ואיני יכול לפייסו בדברים ולא לשחדו בממון, מסביר כאן המהרש"א שהכוונה היא בעוה"ב שכאן בעוה"ז הוא כן יכול לפייס את הקב"ה בדברים ע"י תפילה וכמו כן הוא יכול לשחד בממון והיינו ע"י צדקה אבל משא"כ בעוה"ב ששם הוא לא יכול לפייס בדברים שלא שייך תפילה בעוה"ב וכמו כן הוא לא יכול לשחד אותו בממון שלא מועיל כבר צדקה לעוה"ב, על כן ודאי שהוא צריך לפחד, ועוד אומר המהרש"א ולא עוד אלא שיש לפני שני דרכים אחת של גן עדן ואחת של גיהנם מסברי כאן המהרש"א שאפילו אם אני הייתי יודע שהקב"ה ממית אותו לעוה"ב לא מיתת עולם מ"מ אני עדיין צריך לפחד שיש הרי גם גן עדן וגם גיהנם שיתכן שידונו אותי בעוה"ב כפי דינם של רשעים שהרשעים נידונים בגיהנם י"ב חדש ואיני יודע באיזו מוליכים אותי והוא לא יודע באיזה דרך מוליכים אותו וזה אפילו אופן שלא ימיתוהו מיתת עולם, ולא אנכה והוא לא יככה, ודאי שראוי לו לברכות.

אומרת הגמרא אמרו לו רבינו ברבנו בקשו התלמידים מריב"ז שיברך אותם, אמר להם יהי רצון שתהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם שתפחדו מהקב"ה כמו שאתם יראים מבשר ודם, אמרו לו תלמידיו עד כאן וכי זהו, עד כאן, זו היא ברכתך שהיראה שלנו תהיה מהקב"ה לא יותר מאשר יראה מבשר ודם, אמר להם ולואי אמר להם והלואי שיהיה כך כמו שאמרת, תדעו ראייה יש לכם, כשאדם עובר עבירה אומר שלא יראני אדם הרי אנחנו רואים שכשאדם עובר עבירה הוא דואג שלא יראה אותו אדם, א"כ אם תיראו מהקב"ה כמו שאתם יראים מבשר ודם יצא שלעולם לא תעברו שום עבירה בעולם שהרי הקב"ה רואה תמיד את האדם בכל מעשיו, אומרת הגמרא בשעת פטירתו אמר להם פנו כלים מפני הטומאה והכינו כסא לחזקיהו מלך יהודה שבא, הוא הרגיש שהוא הולך למות אז הוא אמר להם שיפנו את כל הכלים מן הבית כדי שלא יקבלו טומאת מת והוא ביקש מהם להכין כסא לחזקיהו מלך יהודה שבא.

אומר כאן הש"מ שיש שבעה כיתות בגן עדן, חזקיהו שייך לכת השלישית בגן עדן וריב"ז ותלמידיו ג"כ היו שייכים לכת השלישית על כן חזקיהו מלך יהודה בא ללות אותו כיון שהם שייכים לאותו כת אז הוא בא ללות אותו כדי שיבאו אתו לאותו המקום.

משנה. אומרת המשנה רבן גמליאל אומר בכל יום ויום מתפלל אדם שמנה עשרה כל יום ויום אדם צריך להתפלל

כפי דעתו של ר' יהושע. ממשיכה המשנה, רבי אליעזר אומר העושה תפלתו קבע אין תפלתו תחנונים אדם שהתפילה שלו היא כמו משא, שהוא מסתכל על התפילה כאילו יש לו חובה לעשות שהוא צריך לגמור אותה ולהתפטר מחובתו אז אין תפלתו תחנונים, אז התפילה שלו היא לא תחנונים לפני הקב"ה, רבי יהושע אומר ההולך במקום סכנה אדם שהולך במקום סכנה ודעתו אינה מיושבת עליו כדי להתפלל הוא מתפלל תפלה קצרה ואומר כך הושע ה' את עמך את שארית ישראל הוא מבקש ישועה על העם על כל העם כולו על עם ישראל בכל פרשת העבור יהיו צרכיהם לפניך מה הכוונה כאן בכל פרשת העיבור, זה כאילו כתוב כאן בכל פרישת העיבור, וזהו כפי פירוש אחד בגמרא שאפילו בשעה שהם פורשים ממך והולכים לעבור עבירה מ"מ יהיו צרכיהם לפניך, זהו פירוש אחד בגמרא, או פירוש אחר בגמרא שאפילו שאתה מתמלא עליהם בזעם כמו אשה עוברה מ"מ יהיו צרכיהם לפניך, שאפילו בשעת כעס או בשעה שהם פורשים מן הקב"ה מ"מ יהיו צרכיהם לפניך ברוך אתה ה' שומע תפלה, כך היא דעתו של ר' יהושע אדם שאין דעתו מיושבת לפניו שיתפלל את התפילה הזו הקצרה.

עוד אומר המשנה היה רובב על החמור אדם שרוכב על החמור ירד ויתפלל שירד מן החמור וכך הוא יתפלל, ואם אינו יכול לירד ואם הוא לא יכול לרדת מן החמור יחזיר את פניו יכוון את פניו לכיון ירושלים בית קדש הקדשים וכך יתפלל תוך כדי כך שהוא יושב על החמור, ואם אינו יכול להחזיר את פניו ואם הוא לא יכול לסובב את פניו שהוא טרוד בהליכה על החמור יכוון את לבו כנגד בית קדשי הקדשים אפילו שגופו ופניו לא מכוונים לבית קה"ק אבל את לבו שיכוין לבית קה"ק וכך שיתפלל.

עוד אומר המשנה היה מהלך בספינה או באסדא אדם שנוסע בספינה או באסדא זה מה שקורים היום רפסודא זהו הרבה עצים שקשורים ביחד אחד אל השני, יכוון את לבו כנגד בית קדשי הקדשים גם כאן שיכוין את לבו כנגד בית קה"ק וכך שיתפלל.

גמרא. שואלת הגמרא הני שמונה עשרה כנגד מי כנגד מי תקנו י"ח ברכות, דהיינו שאנחנו רואים כאן שעל זה ברור שצריך להיות י"ח ברכות ורק אח"כ תיקנו אלו ברכות הם יהיו הי"ח, אבל יש כוונה מיוחדת בזה שזה י"ח ברכות, שואלת הגמרא הני י"ח כנגד מי כנגד מי תקנו שיהיה דווקא י"ח.

אומרת הגמרא אמר רבי הלל בריה דרבי שמואל בר נחמני כנגד שמונה עשרה אוזכרות שאמר דוד (תהלים כ"ט) בהבו לה בני אלים, יש מזמור בתהילים מזמור לדוד הבו לה בני אלים ושמה יש י"ח אזכרות, י"ח פעמים שם הוי"ה, וכנגד זה תיקנו את תפלת י"ח של י"ח ברכות.

רב יוסף אמר כנגד שמונה עשרה אוזכרות שבקריאת שמע שכנגד י"ח פעמים שכתוב שם הוי"ה בק"ש ושמה זה כבר לאו דווקא שם הוי"ה, שמה יש ביחד שם הוי"ה עם שמות אחרים שמות קודש ביחד יש י"ח אזכרות.

אומרת הגמרא אמר רבי תנחום אמר רבי יהושע בן לוי כנגד שמונה עשרה חוליות שבשדרה זה כנגד י"ח החוליות שבשדרה, כנגד זה תקנו את הי"ח ברכות.

אומר כאן הפנ"י מדוע דווקא כנגד י"ח חוליות, זה כנגד כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך והחוליות של השדרה הם הכי פחות שמתעסקים במצות ועל כן כנגד זה צריך להראות שאדם צריך להתפלל עם כל אבריו שאפילו חוליות השדרה ג"כ צריכות לומר ה' מי כמוך וכנגד זה תקנו את י"ח הברכות.

ואמר רבי תנחום אמר רבי יהושע בן לוי המתפלל צריך שיכרע עד שיתפקקו כל חוליות שבשדרה האדם כשהוא כורע ומשתחוה את ד' הכרעות ב"ח הוא צריך לכרוע עד שכל חוליות השדרה יתפקקו, דהיינו הפקק נקרא הקשר שבין עצם לעצם זה נקרא הפקק וכשהאדם כורע ומתכופף אז הפקקים האלה בולטים החוצה, וזה הכוונה עד שיתפקקו כל חוליות שבשדרה.

עולא אמר עד כדי שיראה איסר כנגד לבו מה הכוונה שיראה איסר כנגד לבו, מסביר כאן רש"י כדי שיתהוו שני קמטים אחד מלמעלה ואחד מלמטה על לבו ויש רוחב בין קמט אחד לשני יש רוחב של כמו מטבע ששמו איסר עד כדי כך עד שיראו שני הקמטים האלה עד כדי כך הוא צריך לכרוע, ישנם אחרים שאומרים שהכוונה שעד כדי שהוא יכרע הוא יכול לראות איסר דהיינו מטבע קטנה שמונחת על הקרקע, עד כדי כך הוא צריך לכרוע, והיינו שהוא צריך לכרוע את כל גופו לא רק את ראשו כדי שיוכל לראות מטבע שמונחת על לבו אלא הוא צריך לכרוע את כל חלק גופו העליון עד כדי שיוכל לראות מטבע מונחת על הקרקע כנגד לבו.

רבי חנינא אמר כיון שנענע ראשו שוב אינו צריך הוא לא צריך לכרוע עד כדי כך אלא כיון שהוא רק מנענע בראשו לכיוון מטה זה כבר מספיק נקרא כריעה והוא כבר לא צריך יותר.

אומרת הגמרא אמר רבא והוא דמצער נפשיה זה דווקא בשעה שהוא בצער שהוא לא יכול לכרוע יותר אז מספיק כמו שאומר ר' חנינא ומחזי כמאן דכרע, שאז זה כבר נראה כאילו הוא כורע, אז זה כבר מספיק, אבל בצורה רגילה כשהאדם ברי ויכול אז ודאי שלא מספיק כפי שר' חנינא אומר כיון שנענע ראשו אלא צריך עד שיתפקקו כל חוליות שבשדרה או עד כדי שיראה איסר כנגד לבו.

אומרת הגמרא הני תמני סרי תשסרי חוויין איך אנחנו אומרים שזה י"ח ברכות הרי יש לנו י"ט ברכות, אומרת הגמרא אמר רבי לוי ברכת הצדוקים (מינים) ביבנה

תקנוה ברכת הצדוקים דהיינו הברכה שאנחנו קוראים לזה היום ולמלשינים זוהי ברכה שהתווספה אח"כ, את הברכה הזאת תקנו ביבנה, כנגד מי תקנוה כנגד מי תקנו כאן את הברכה הי"ט, הרי אמרנו קודם שהי"ח ברכות הם בדווקא או כנגד י"ח אזכרות של הבו לה בני אלים או כנגד י"ח אזכרות שבק"ש או כנגד י"ח חוליות שבשדרה, כנגד מי תקנו כאן את הברכה הי"ח, אומרת הגמרא אמר רבי לוי לרבי הלל בריה דרבי שמואל בר נחמני שהוא אומר שתקנו את זה כנגד י"ח אזכרות שבהבו לה בני אלים זה כנגד (תהלים כ"ט) אל הכבוד הרעים שיש עוד שם אחד שזה הוא לא שם הוי"ה בהבו לה בני אלים שזהו קל הכבוד הרעים, כנגד הקל הזה כנגד זה תקנו את הברכה הי"ט, לרב יוסף שהוא אומר שזה כנגד י"ח אזכרות שבק"ש הברכה הי"ט באה כנגד אחד שבקריאת שמע ששמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד האחד הזה ג"כ הרי מכוון על הקב"ה וכנגד האחד שבק"ש כנגד זה תקנו את הברכה הי"ט, לרבי תנחום אמר רבי יהושע בן לוי שהוא אומר שזה כנגד י"ח חוליות שבשדרה זה כנגד חוליא קמנה שבשדרה שיש בסוף השדרה חוליא אחת קטנה וכנגד החוליה הזאת שהיא חוליא הי"ט כנגד זה תקנו את הברכה הי"ט.

אומרת הגמרא תנו רבנן שמעון הפקולי הסדיר שמונה עשרה ברכות לפני רבן גמליאל על הסדר ביבנה שבתחלה היו מתפללים את כל י"ח הברכות אבל לא לפי הסדר שאנחנו מתפללים אותם היום, ושמעון הפקולי הסדיר את י"ח הברכות לפני רבן גמליאל על הסדר כפי הסדר שאנחנו מתפללים את התפילה היום זהו הסדר ששמעון הפקולי סידר את התפילה לפני ר"ג ביבנה.

אומרת הגמרא אמר להם רבן גמליאל לחכמים כלום יש אדם שיודע לתקן ברכת הצדוקים ר"ג רצה לתקן כאן ברכה מיוחדת כדי לקלל את האפיקורסים, כפי שהרמב"ם מביא בהל' תפילה פרק שני מביא הרמב"ם בימי ר"ג רבו האפיקורסים בישראל והיו מצרים לישראל ומסיתין אותן לשוב מאחרי ה' וכיון שראה שזו גדולה מכל צרכי בני אדם עמד הוא ובית דינו והתקין ברכה שתהיה בה שאלה מלפני ה' לאבד האפיקורסים, כך כותב הרמב"ם בפרק ב' מהל' תפילה וזהו מה שאנחנו רואים כאן שאמר להם ר"ג לחכמים כלום יש אדם שיודע לתקן ברכת הצדוקים.

אומרת הגמרא עמד שמואל הקטן ותקנה שמואל הקטן עמד ותיקן את הברכה, לשנה אחרת לשנה הבאה שכחה הוא שכח את הברכה, וכששלחו אותו לעמוד לפני הציבור

- דף כ"ט ע"א

והשקיף בה שתים ושלש שעות הוא העתמק והוא חשב כדי לזכור את הברכה ב' וג' שעות ולא העלוהו ולא העבירו אותו מן העמוד.

אומרת הגמרא אמאי לא העלוהו מדוע באמת לא העבירו אותו מן העמוד והאמר רב יהודה אמר רב הרי רב יהודה אמר משמו של רב מועה בכל הברכות כלן אין מעלין אותו שאדם שטעה בכל ברכה אחרת חוץ מולמלשינים לא מעברים אותו מן העמוד, בברכת הצדוקים מעלין אותו אם אדם טעה בברכת המינין מעבירין אותו מן העמוד חיישינן שמא מין הוא שאנחנו חוששים שמא הוא צדוקי ועל כן הוא לא